

De Franse koningen en de Zwinstreek

Johan Ballegeer

Dit is het tweede deel van één van de laatste artikels van wijlen Johan Ballegeer. Het eerste deel verscheen in het vorig nummer.

Het eerste deel verscheen in het vorige nummer.

Valois

30. Filip VI van Valois 1328

De Vlamingen erkennen de Engelse koning als hun leenheer.

In mijn boek 'Het geheim van de drenkeling' (Uitg. Deltas) lees je er alles over. In juni 1340 wil koning Edward van Engeland zijn bruid bezoeken die in Gent bij Jacob van Artevelde logeert. Hij vaart naar het Zwin. Ik zal hem leren, denkt Filip VI en hij verspert met zijn vloot de havengeul. Op Sint Jansdag grijpt de slag plaats voor Knokke. De Engelsen hadden Heistenaars als loodsen aan boord. Daarom laat koning Filip de paus, die in Avignon verblijft, het interdict over de Zwinstreek uitroepen. Dit betekent: geen mis, geen doopsel en geen begraving meer in gewijde grond. Koning Edward zendt daarop de bisschop van Hull naar Heist. Ban opgeheven en de Heistenaars plunderen vrolijk de verslagen Franse vloot. Edward bezoekt Hoeke en Aardenburg op zijn reis naar Gent. Zijn wapenschild hangt in de kerk van Hoeke en daar staat duidelijk op dat hij koning van Frankrijk is. Om dit te laten bevestigen zendt hij de cisterciënzermonnik Boudewijn van Lissewege, de broer van de heer van Lissewege, met een boodschap naar de paus. Is de boodschap er ook aangekomen? Wie was nu onze koning : Filip of Edward?

Filips trekt op tegen Brugge vanuit het zuiden. Terwijl vanuit Gent de graaf Brugge bedreigt. De stadsmilitie belet het Franse leger op te trekken. 1328 : De Brugse burgemeester, Willem de Deken, wordt gevangen genomen. Naar Parijs gevoerd. Op een hurde door de straten van de stad gesleept en opgehangen.

31. Jan II de Goede <30 1350 x Bonne de Luxemburg

Jan de Goede sluit in de kerk van de Augustijnen te Brugge de Vrede van Bretigny met de Engelse koning Edward II. 8 mei 1360. Jan keert terug uit gevangenschap tegen de luttele som van 3 000 000 gouden écus.

32. Karel V de Wijze <31 1364 x Jeanne de Bourbon

Karel V sluit met Lodewijk van Male een 'vrede ter zee' ten einde de Heistse vissers hun broodwinning terug te geven.

De Brugse tapijtwever Jan Boudolf, alias Hennequin de Bruges, gaat in dienst bij de koning.

33. Karel VI de Krankzin. <32 1380 x Isabeau van Beieren (misschien de moeder van Jeanne d'Arc bij haar schoonbroer Louis d'Orleans)

♥ Valèrie Visconti

♥ Odette de Champdivers (Kan ook de moeder van J. d'A. zijn

geweest!)

Karel VI roept een vloot samen in het Zwin om Engeland binnen te vallen. De Franse koning verovert samen met Filip de Stoute de stad Damme. De geleerde dokter en kanunnik Roland Scriver's moet voor zijn benoeming in het kapittel van Sint Donaas beroep doen op de Franse koning.

Isabeau de Bavière

(1371-1422)

Isabeau de Bavière (d'après des racontars)

33. Isabelle van Oostenrijk (ook van Beieren).- Zou volgens de Fransman Pierre Peret de moeder van Jeanne d'Arc zijn. (P.Perret : *Les grandes Pointures de l'histoire.* Plon.)

34. Karel VII <33 1422

x Marie d'Anjou

♥ Agnes Sorel

De reden dat 't Stadhuys een kroone draegt verheven,
Van het Parijsche hof en een Koninck haer gegeven
Hetwelk een teecken is, dat men voor alle man
En vrouw, recht en vonissen hier begeben kan.

Toen Jeanne d'Arc Karel VII zijn kroon terug had bezorgd en hem weer op de troon had geholpen, kwam Agnes nadat zij hem haar beroemde soupe Agnes Sorel had voorgezet, haar beklag doen. Had hij haar niet voor bewezen diensten het kasteel van Conchy-les-Pots beloofd? En zat daar nu geen andere lellebel in? Ook een koning kan zich vergissen. De mooie dames vlogen elkaar in de haren. Wat nu gedaan? De Franse rechters geraakten er ook niet uit. Men bracht de zaak voor de Brugse vierschaar. In Frankrijk stond de hit : 'C'est ici qu'on chie au pot' wekenlang in de top tien. De Brugse rechters zoemden door hun baard: 'Uit de aard van de zaak en afgaande op de inhoud daarvan (van de pot) moet Conchy-les-Pots als een onaantastbaar en onvervreemdbaar recht van de eigenaar worden beschouwd'. De koning besloot: 'De schoorstenen waardoor de adem van zulke verstandige lieden opstijgt zijn waardig met goud bekroond te worden.'

De huidige kronen dateren echter slechts van 1852.

Filip de Goede, onze graaf was sinds 1420 een bondgenoot van Engeland. Hij sluit een vrede met de koning van Frankrijk waardoor de vijandschap met Engeland weer oplaait.

35. Lodewijk XI <34 1461 x 1. Margareta van Schotland
2. Charlotte de Savoie

Oorlog van de Ligue du Bien Public tussen Lodewijk XI en Filip de Goede. Wie is de dupe? Wij! Franse oorlogsschepen vallen Zeeuwse en Vlaamse vissersschepen aan. Er wordt een kustwacht opgericht.

Louis XI

(1423-1483)

35. Lodewijk XI.- Had het steeds aan de stok met Karel de Stoute... en met onze vissers.

Louis XI et une fillette

11 febr. 1477. Lodewijk laat zijn kapers weer de Vlaamse vissersvloot aanvallen. Heistenaars en Lissewegenaars vormen een wachtcordon in de duinen. In april beslist Brugge een vloot van zes oorlogsbodems op te richten. Lodewijk XI vraagt de Brugse handelaars voor hem levende pelsdieren te importeren uit Siberië. De Bruggelingen spelen de vraag door naar Lübeck.

36. Karel VIII <35   1483   x   Anne de Bretagne

Deze koning krijgt van Lodewijk van Gruuthuuse het handschrift *Livre des Tournois* aangeboden.

37. Lod XII <akz.32   1498   x   1. Jeanne de France
2. Anne de Bretagne
3. Marie d'Angoulême
4. Maria van Engeland

Na de dood van Lodewijk van Gruuthuuse wordt Lodewijk XII de nieuwe eigenaar van diens handschriften. Ze worden opgeborgen in Blois.

38. Frans I v. Valois <akneef 33 1515 x 1. Claude de France
2. Eleonore v. Oostenrijk
♥   Françoise de Chateaubriant
♥   Anne de Pisseleu

Frans I en Karel V sluiten een bestand om de veiligheid van onze vissers te verzekeren. Ook Frans I laat in zijn paleis Brugs tapijtwerk ophangen.

*38. Frans I.- De koning van de
pracht en de praal. Riep
Leonardo da Vinci en
Benvenuto Cellini aan zijn hof.*

39. Hendrik II <38 1547

x

Catharine de' Medicis

♥

Diane de Poitiers

♥

Anne d'Etampes

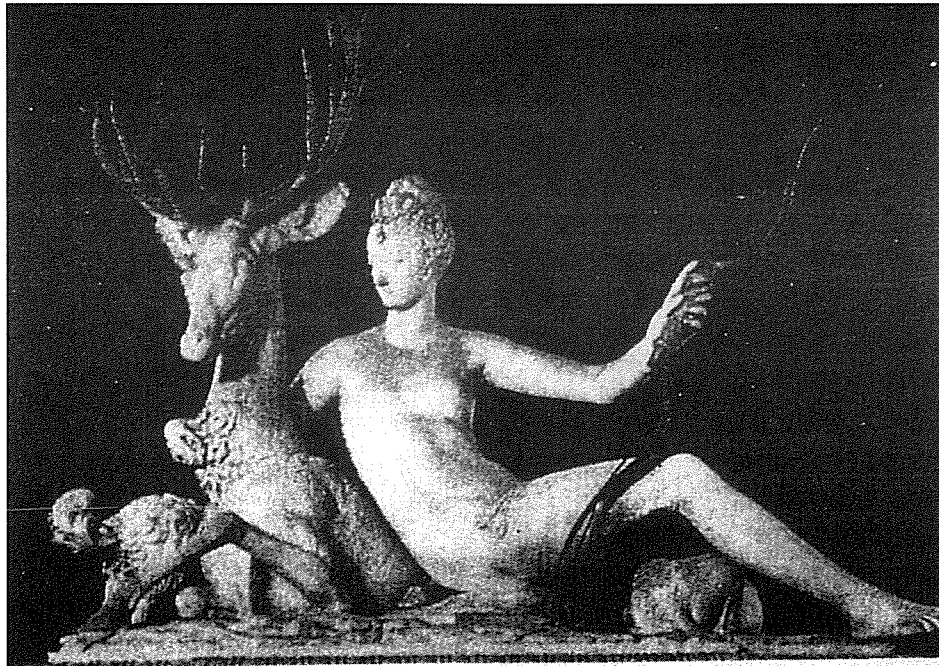

39. Hendrik II.- Hield meer van kunst en van Diane dan van oorlogen.

39a. Diane de Poitiers. Diane was al een hertogin van Valentinois voor ze als hofdame bij de koning in dienst kwam. Beeldschone weduwe op haar 31ste. Had grote invloed op de koning. Hier als maangodin.

Diane de Poitiers en déesse-lune.

La chasseresse au cerf d'Anet.

39 b. Diane la chasseresse. Beeld door Jean Goujon (betwijfeld) dat ze liet maken voor haar kasteel in Anet. Met het geld van de koning . Ze hield meer van geld dan van mannen. Diana was ook de godin van de jacht.

*39c. Catharina de' Medicis.-
Krachtige vorstin die de plak
zwaaide over haar zoons en
schoondochters en dit gedurende
bijna veertig jaar.*

40. Frans II <39 1559 x Marie Stuart
41. Karel IX <39 1560 x Elisabeth v. Oostenrijk
42. Hendrik III <39 1574 x Louise van Lotharingen

Bourbons

43. Hendrik IV < schz. 39 1589 x
1. Margaretha van Valois (La reine Margot)
  2. Maria de' Medicis
- ♥ Anne d'Heilly
  - ♥ Henriette de Balzac d'Entragues
  - ♥ Gabrielle d'Estrées
  - ♥ Charlotte des Essarts (Lolotte les Doigts fins)

De Brugse tol (op de Jan van Eyckplaats) was door vererving en huwelijk in handen van de vader van Hendrik IV gekomen. Deze verkoopt de tol aan Keizer Karel. Frans Pourbus, z.v. Pieter treedt in dienst van Maria de Medici.

Henri IV

(1553-1610)

*le vert galant = vrouwen-
liefhebber*

le Vert Galant = Henri IV

Henri IV et sa poule au pot

43. Hendrik IV. - Hij wilde dat elke boer iedere zondag een kip in de pot had. (Une poule au pot) Was protestant, maar bekeerde zich. 'Paris vaut bien une messe.'

Marguerite de Navarre.

43c Margaretha van Valois, van Navarra of van Angoulême, zijn eerste echtgenote, zuster van Frans I. Stond op mystiek gebied onder invloed van onze Erasmus. Zeer literair aangelegd.

Marie de Médicis

(Florence, 1573-Cologne, 1642)

43b. Maria de' Medicis.- ... dus toen trouwde hij maar met Maria de' Medicis. Deze had niets anders dan last met haar minister Concini.

Marie de Médicis demandant l'heure à Concini

44. Lodewijk XIII <43	1610	x	Anna van Oostenrijk
45. Lodewijk XIV <43	1643	x	1. Marie-Thérèse van Habsburg 2. (Morganatisch) Mme de Maintenon.
		♥	Mme de Maintenon, geb. Françoise d'Aubigné
		♥	Françoise-Athenaïs de Montespan, 1641-1707
		♥	Louise Françoise de La Baume Le Blanc (Louise de la Vallière, 1644-1710)
		♥	Marie-Isabelle de Ludres, 1675 tot 1677
		♥	Marie-Angélique de Fontanges, 1661- 1681

En als tussendoortjes: Olympe et Marie Macini, Marion, dochter v.d. tuinier, Mlle.de la Mothe-Houdancourt, Henriette van Engeland (schoonzus)

We begrijpen het niet helemaal... Toen honderd jaar na de beeldenstorm de monniken van De Duinenabdij Ter Doest hadden ingepalmd ontspon zich een zeer christelijke broederstrijd tussen de Fransman dom Arnold Terrasse en de Vlaming dom Maarten Colle over wie er nu eigenlijk abt zou zijn over de abdij. 'Ik,' meende Arnold, 'want ik spreek Frans.' Dus zo ging... "Nee! Nee! ' zei Maarten en hij sleepte de zaak tot voor Lewietje Katorze. Was het Madame de Maintenon de maintenée die de koning adviseerde om voor Maarten te kiezen? Maarten werd abt. In zeer christelijke eenvoud en nederigheid richtte hij daarom de kapel van ter Doest op in 1687.

Door de vele oorlogen van Lodewijk XIV vluchtten talrijke saaiwevers uit Artesië naar Brugge. Zo kwam de klad erin te Brugge en ging deze nijverheid ten onder. Zoals Mae West zei: 'Te veel van het goede is ook niet goed.'

In 1683 dreigt Lodewijk XIV weer Vlaanderen binnen te vallen. Hij dringt door tot bij Brugge. Het oude Sint Donaasfort wordt versterkt. Heistenaars trekken de wacht op bij Scheepsdale en Stalhille.

Brugs tapijtwerk, o.a. De Geschiedenis van J. Caesar, wordt in 1673 vermeld in de catalogoog van het paleis van Versailles.

Louis XIV
(1638-1715)

Le Roi-Soleil

45. Lodewijk XIV.- Regeerde in Frankrijk als de Zonnekoning maar werd alhier Lewietje Katorze genoemd. Omdat er toen nog geen postzegels waren verzamelde hij minnaressen.

45a. Mme de Montespan.-Eigenlijk Françoise-Athénaïs marquise de Rochechouart, Schonk de koning zeven kinderen. Viel in ongenade en werd in een klooster gestopt. Ze raadde Louis haar vriendin de Maintenon aan.

45b. Mme de Maintenon. - Eigenlijk Françoise marquise d'Aubigné met wie hij na de dood van zijn koningin een morganatisch huwelijk zou sluiten. Trok zich na zijn dood terug in een klooster. Stichtte scholen en

46. Lod. XV akz.45 1715

- x 1. Marie Leczinska,
- 2. Marie Jozefa van Saksen,
- ♥ Louise Julie de Mailly-Nesle, 1717-1751
- ♥ Pauline Félicité de Mailly-Nesle (markiezin de Vintimille, 1717-1741)
- ♥ Diane Adelaïde de Mailly-Nesle (duchesse de Lauraguais 1714-1769)
- ♥ Hortense Félicité de Mailly-Nesle (Mme de Flavacourt, zeer kort, 1715-1797)
- ♥ Marie Anne de Mailly-Nesle (duchesse de Chateauroux, 1717-1744)
- ♥ Mme. de Pompadour (Jeanne Antoinette Poisson, 1721-1764)
- ♥ Mme. du Barry, (Jeanne Bécu, 1743-1793)

en tussendoor: Mme de Ventadour, zijn min; Mme de Chailly, Mme de Chateauroux, Mmes d'Esparbès, de Grammont, de Fourcalquier, de Choiseul-Romanet, de Coislin en Mlle de Romans

Lodewijk XV laat het fort Sint-Donaas en Sluis in 1748 door zijn leger bezetten. Beveelt dat de vismarkt te Brugge op de Biskajersplaats moet gehouden worden. Waarmee bemoeit die vent zich? brommen de viswijven.

Louis XV le Bien-Aimé

(1710-1774)

46. Lodewijk XV. - Bienaimé? Toen hij stierf juichte en danste het volk op straat.

Na de Keteloorlog (1784) bemiddelde Lodewijk XVI tussen Oostenrijk en Den Haag, zodat in de Vrede van Fontainebleau de grens tussen Vlaanderen en Zeeland kon vastgelegd worden. Het Hazegras werd Knoks grondgebied.

Louis XVI

(1754-1793)

47. Lodewijk XVI. - Zijn enige belangstelling was het repareren van klokken en pendules. Dus geen bekende lellebellen. Men heeft hem zelfs moeten uitleggen hoe hij voor een kroonprins moest zorgen, wat na een kleine operatie nog lukte ook.

Eerste republiek

Nationale Conventie 1792
Schrikbewind (Robespierre) 1793
Directoire 1795
Consulaat 1799

Eerste keizerrijk

48. Napoleon Bonaparte x

1. Joséphine de Beauharnais
2. Marie-Louise van Oostenrijk
- ♥ Marie-Antoinette Papin (Duchâtel)
- ♥ Carlotta Bartoni-Gazzani

- ♥ Christine Ghilini (Mathis)
- ♥ Marguerite-Joséphine Weimer dit George, actrice
- ♥ Eleonore Denuelle de la Plaigne, actrice
- ♥ Maria Walewska

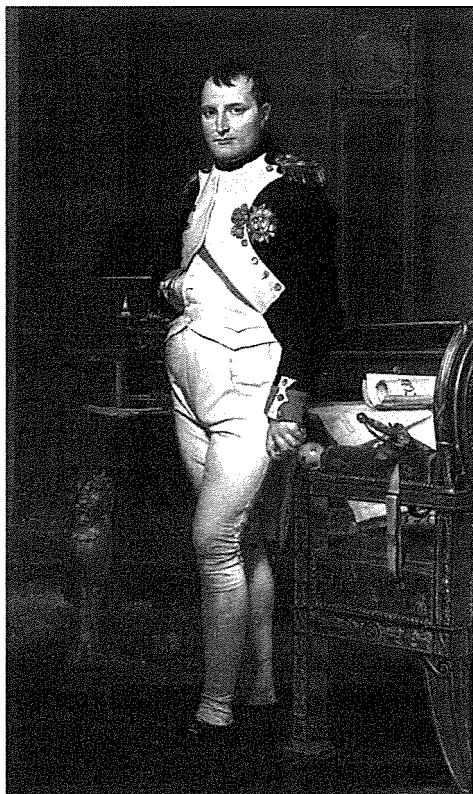
1803 : Mogelijk eerste bezoek van Napoleon aan Knokke.

1805 : Napoleon bezoekt andermaal de streek. Hij schenkt het eiland van Damme in het Zwin aan zijn generaal van Damme. De Knokkenaars protesteren. Napoleon: "Jullie hebben genoeg eilanden en ik heb maar één van Damme."

1811 : Napoleon bezoekt Knokke, De Vrede en het Hazegras.

Napoleon leek een voorkeur voor onze streek te hebben. Niet alleen liet hij het Napoleonkanaal (de Damse vaart) door Spaanse krijgsgevangenen graven. Hij kwam ook naar Knokke en liet zich het Zwin overvaren en omdat het bootje niet tot aan de droge oever kwam droeg een Knokkenaar hem op zijn rug tot op de andere oever. De legende vertelt dat de man een gouden ring of een gouden zakuurwerk kreeg. Een familielid van een lid van onze kring zou deze ring nog steeds in zijn bezit hebben.

Toen hij nog geen keizer was, maar slechts consul bezocht Napoleon het stadhuis van Brugge. Zijn portret door Odevaere hangt er nog steeds. De uitgesneden kop van burgemeester de Croeser? Heeft niets te maken met collaboratie. Men had dit woord toen nog niet uitgevonden en de Bruggelingen waren zeer breed van opvatting. Odevaere heeft dit lapje gewoon in Rome geschilderd.

48. Napoleon.-Voor Napoleon een grote generaal werd, was hij een kleine korporaal. Na elk van zijn overwinningen zuchtte zijn moeder Laetitia in haar Corsicaans dialect: 'Pourvou que ça doure.'

Restauratie der Bourbons

49. Lodewijk XVIII, <kz. 46 1814 x Marie-Joséphine de Savoie

De Bruggeling Frans Kinsoen blijft na de val van Napoleon hofschilder van Lodewijk XVII en Karel X.

Toen er weer eens een revolutie uitbrak in Frankrijk vluchtte hij naar Gand-Français. Onderweg logeerde hij te Brugge op 23 maart 1815 in het sterrenhotel "La Fleur de Blé". Dit verdween bij het bouwen van de stadsschouwburg.

50. Karel X <kz. 46 1824

Bourbons-Orleans

51. Lodewijk Filip < a.neef 46 1830 x Marie-Amélie

L. M. Louis Philippe, Roi des Français, 1841.

51. Lodewijk-Filip.- Blijkens de vele karikaturen over hem schijnt niemand met hem hoog opgelopen te hebben.

In Frankrijk is alles rustig. Karikatuur van Daumier, 1834 : Louis Philippe slapend op zijn troon.

51a. Er zou zich in Frankrijk niets voorgedaan hebben onder zijn regering. De encyclopediën denken er anders over. O, ja... Hij was wel de vader van onze eerste koningin Louise-Marie. Maar toen Leopold I hem militaire steun vroeg maakte hij er zich met een smoesje van af.

Tweede republiek

52. Lodewijk Napoleon <neef 48 1848

Tweede keizerrijk

53. Napoleon III = 52 1852

- x Eugénie de Montijo
- ♥ Elizabeth Ann Hayet (Harriet Howard)
- ♥ Virginia Oldini

*

* *

1 september: In de klas...

Geschiedenisleraar: "Wie was madame de Maintenon?"

Wendy steekt haar vingertje op.

"Wendy?"

Wendy: "Dat was de maintenée van Louis de Zoveelste."

Wendy had al haar punten voor Frans. Minder voor geschiedenis.

Nu wij begrijpen dat. Madame de Maintenon was niet in "Tien om te zien" geweest.

Toen wij klaar waren met ons lijstje van Rois de France telden wij er drieën-vijftig. En raar maar waar, we hadden meer minnaressen, gunstelingen, favorietes en andere lellebellen dan koningen en koninginnen.

En waarom trakteren wij onze lezers op dien hannekesnest? Een paar jaar geleden wilden we de kastelen aan de Loire bezoeken. Wij drukten bij de suppoost onze verwondering uit over het feit dat we daarvoor moesten betalen.

'Et alors?' vroeg de man met de goudgegaloneerde pet.

'Maar dat hele kasteel heeft onze betovergrootvader betaald,' legden we uit.

'Hoezo?'

Jawel met de tienden van zijn akker, met de gabelle op het zout. De taks op het malen en op het slachten.'

Hij knikte diep nadenkend.

En nu in 2006 ?

Onze koningen, prinsen en ministers hebben geen maîtresses of slibberditten...

*

* *

Bronnen :

Simone Bertière. Les reines de France au temps de Valois. (2 delen). Editions de Fallois.1994.

Georges Duby. Edelvrouwen in de twaalfde eeuw. Uitg. Bert Bakker. Amsterdam. 1997.

Alfred Fierro. Le consulat et l'empire. Robert Laffont, Paris.1998.

Caroline Hanken. Gekust door de koning. Meulenhoff/Manteau.Antwerpen. 1996.

Emmanuel Le Roy Ladurie. Saint-Simon ou le système de la cour. Fayard. 1997.

Gérard Lomenec'h, Aliénor d'Aquitaine et les troubadours. Sudoest. 1997.

Pierre Peret. Les grandes pointes de l'histoire. Plon.1993.

Nouveau Petit Larousse Illustré. Librairie Larousse. Paris.